

Mekansızlık, Gerçeksizlik, Zamansızlık Arasında Bir Yolculuk

Hasan Bülent KAHRAMAN

Hülya Botasun, 1985 sonrasında gelişen Türk resmi içinde kendi kuşağının önemli yerlerinden birisini tutmuş bir sanatçı. Daha önceki sergileri üstüne yazdığım yazıları anımsıyorum. O yapıtlarında pop sanatın kıyılarında geziniyor, çok kendisine özgü bir figür tercihi kullanıyor ve nihayet bunu, o zamanki değimimle bir 'trans avaganza' içinde temellendirmeye çalışıyordu. Türk resminde en büyük ağırlığı oluşturan figür geleneğinin içinde kalmakla birlikte onun ağırlığı altında ezilmiyor, tersine ona yeni bir boyut ve soluk kazandırıyor.

Hülya Botasun'un tüm bu çabası 1990'larda genel olarak postmodern diye nitelendirilen bir anlayışla örtüşüyordu; en azından öyle kabul ediliyordu. Bugün artık tekil bir postmodernin olmadığı anlaşıldıktan sonra Botasun'un arayışını yeni bir yönelimle değerlendirmek gerekir. Bu şu demektir...

Botasun'un resmi postmodernle 'sorunlu' bir ilişki kurmuştur. Bu ilişki, belli bir evrede belli noktalarda konaklar, bir başka dönemde daha farklı bir tercihi öne çıkarır. Göndergelerini, imge düzlemini yeniden kurar, simgelerini çok daha farklı bir düzenek içinde sunar. Bunların toplamı onun (öyle bir zorunluluk, tabiidir ki, yok!) postmoderni bir görüngüden kuşattığını, onu bir özgürlük alanı olarak seçtiğini saptamaktadır. O özgürlük içinde Botasun duyarlı, kırık, son derecede esnek bir resmi çok güçlü, katı ve hırslı bir anlayışla içiçe geçirir, üstüste kapatır.

Bu 'durum' ilk dönemde kendisini farklı alanlardan derlenen simgelerin imgeleştirilmesinde ve onların bir arada kullanılmasında gösteriyordu. Her belli bir tercihle oluşturulan resim özünde dışlayıcıdır. Bu, bir sanatsal yapının ortaya çıkabilmesini mümkün hale getiren çerçevelemenin doğal bir sonucudur. Botasun'un resminde de bu özgüllük kendisini gösteriyordu. Ne var ki, bir yanıyla son derecede seçmeci bir üslubu benimseyen ve bunu dışı vuran bir resim öte yandan kitle kültürünün simgelerini kullanıyor, onların göndergeleriyle yeni bir düzlem oluştuyordu. Öylelikle resmin kırıkliğini tam tersi bir 'momentumla' eşzamanlı olarak tümleştiriyordu. Bu, Botasun'un geleneğe dönük tavrının billurlaştığı noktaydı.

Gelenek Botasun'un resminde tek katmanlı bir gerçeklik değildir. Pop kültürün üslup özgüllüklerini sezdiren resim, aynı mantık içinde bir geleneğe (pop kültür) yaslandığını da ifade ediyordu. Öte yandan da figür resminin kendi içinde yoğunlaşan geleneği söz konusuydu. Buna elbette belli bir kültür coğrafyasında öne çıkan geleneksel değerlerin tuvaldeki görüntüleri eklenebilir. Ne var ki, önemli ve ilginç olan nokta bu geleneğe tekil ve olumlayıcı, dolayısıyla da kapsayıcı bir anlayışla değil, tersine, sökmeci ve müdahaleci bir anlayışla dokunulmasıydı. Giderek, denebilir ki, Botasun'un resimlerinde, gelenek *bilincinden* çok bir gelenek *bilinçsizleştirilmesi* söz konusuydu.

Şimdi karşımızda duran bu sergi tüm bu özelliklerin tam anlamıyla bir uç noktaya taşınmasıdır.

Hülya Botasun, bu sergisinde Cranach'ın resimlerinden, yapıtlarından ve 15. ve 16. Yüzyıl Türk minyatürlerinden yola çıkıyor. Onları bir yanıyla yeniden 'okuyor', bir yanıyla da yeniden kuruyor.

Aslında her okuma bir tür üstünü açma, çözme eylemidir. Fakat okumanın çözümleyici işlevi yeniden kurma ediminden türer. Okuma, bir tür 'ikame' olgusudur. Bir gerçekliğin bir başka gerçeklikle değiştirilmesidir; dolayısıyla da bir tür dönüştürümdür, okuma. Okuyan öznenin mevcut bilinci, onun düzeyi, içerik ve kapsamı okunan nesnenin aynı anlamdaki nesnelliklerini daima öter. Bu da beraberinde bir 'aşma' eylemini getirir. Bakılarak okunan artık şu ya da bu zaman parçasının değil, doğrudan doğruya bugünün bir değişkenidir.

Kaynakları düşünüldüğü zaman, Botasun'un bu sergisinde yer alan yapıtlarının andığım gelişmeleri neredeyse kendiliğinden doğruladığı ve gerçeklediği kolaylıkla öne sürülebilir. Bu durumda sorulması gereken soru, ressamın neden böylesi bir süreci zorlamaya başladığıdır. Bu soru da az önceki bir imlemeden hareket ederek yanıtlanabilir: Bir aşma, geçmişin nesnesini kullanarak bugünün öznesini sorgulama...

Burada da ikili bir oluşumdan, bir kavşak kesişiminden söz edilebilir. Bugünün öznesi denildiğinde bu yalnızca resimsel olanı kuşatan bir nitelendirme değildir. Resimselin üzerine oturduğu bütün nesnellikleri kapsayan bir düzlemdir.

Böylesi bir somutluktan söz açmak olanaklı mıdır? Eğer gerçeğin yerini artık gerçeklerin ve gerçekliklerin aldığı bir zaman parçasından söz ediliyorsa sıklıkla, o kavramın kendisi belki böylesi bir ufuk hattı oluşturabilir. Öyle bir noktadan bakarak bu serginin bütününe bir gerçeklik ötelemesi ve dönüştürümü olduğu söylenebilir.

Bu, kendisini perspektifin değil, perspektiflerin parçalanmasında gösteren bir durumdur. Yüzyıl başının, artık 'masum' kalan perspektif karşıtı tutumu şimdi yerini yerleşikliğinin aşılmasına bırakmaktadır. Kimi zaman göçebelik, kimi zaman yersizyurtsuzlaşma olarak tanımlanan bu durum aslında bir tek noktada somutlaşmaktadır: nesnellüğün aşılması, öznelliklerin egemenliği, verili olanın yerine izafi olanın geçmesi... Bunların bütünü de hiç kuşkusuz gerçeğin yalnızca bir nesnellik olarak değil bir duyu olarak yok oluşunda da göstermektedir.

Gerçeklik duygusunun yok olduğunu söylemek aslında o kadar da doğru değil. Az önce vurgulanan bir noktaya dönülecek olursa, perspektifin dışına çıkılması böyle bir alımlamayla ilişkilendirilebilir. Perspektif, aslında 'bakan göz'ün kendi egemenliğini ve kendisini merkez alan bir gerçekliği dış çevreye dayatmasından başka bir şey değildir. Öte yandan da üç boyut aslında bir yanılısamadır; bir aldatmacadır. Gerçeğe ne kadar yaklaşırsa ondan o derecede uzaklaştığını gösteren, saptayan bir durumdur.

Perspektif parçalandığında ya da yadsındığında bu 'gerçek'lerin tümü ortadan kalkar. Artık bir tekillikten değil çoğulluktan, bakan öznenen değil bakılan nesneden, mutlakiyetten değil izafiyetten, yanılısamadan, 'aldatma'dan değil, olsa olsa bir çağrıdan ve öneriden söz açılabilir. Bütün bunlar doğrudur fakat, herhalde en önemlisi 'göz'ün özne-nesne arasındaki, içsellik-dışsallık düzlemindeki konumudur. Bu da gerçeğin nerede konakladığıyla ilgili bir soruna dönüşür.

Şimdi, Botasun'un resimlerinde böylesi bir üstüste çakışmadan söz edilebilir. Perspektifin, gerek araç 'metin'de (Cranach'ın resimleri, Türk minyatürleri), gerekse amaç 'metin'de (Botasun'un onları yeniden kurması, üretmesi) bulunmaması ister istemez bizi Botasun'un neredeyse 'olmayan', 'izafi' bir gerçekle yüzyüze getirdiğini vurgulamaktadır. Öyleyse, yitirilmiş 'tek perspektif dünyası'ndan bulunmuş 'çok perspektifler' dünyasına geçişin, dolayısıyla da mutlak ve tekil gerçeklikten, içe dönük bir öznellikten uzaklaşmanın resmidir şimdi karşımızda duran.

Bunu önemsiyorum! Çünkü, bu resim tam da böylesi bir 'zanaatkarlık'la, bir minyatür ustalığının duyarlılığıyla işini çoğaltırken içinde yaşadığımız aşımalar ('trans'lar) dünyasına doğrudan bir imlenide bulunmaktadır. Resimlerde, gövdelerin konumu, yüzer-gezer bir mekansızlaştırma içinde verilmesi tam da bu noktalara, öznenin varlığı, mekan, zaman, benlik türünden kaygılara işaret etmekte, aslında bu resmin arkasında onların yer aldığını göstermektedir. Bu resim, kısacası, özne-gerçek-perspektif olgusunun bittiği yerden başlamaktadır. Öyleyse, örneğin temsil (representation) sorunu gündeme gelmektedir; ya da , taklidin (mimesis) ki, temsil sorununun en önemli boyutudur, bambaşka bir düzleme çekildiğini göstermektedir.

Tüm bunların içinde yaşadığımız gerçeklikle çok doğrudan bir ilintisi olduğundan söz açmak gerekir, son olarak. Artık bir mekansızlaşma döneminden geçmekte olduğumuz bellidir. Tüm mekanlar, mekansızlaşarak televizyon kutusunun içine girmekte, orada bir resim olarak, donuklaşarak, bize ulaşmaktadır. Botasun'un resimlerinde görülen çerçeveleme, o çerçevenin üstüne kendi figürlerinin düşürülmesi, onların Doğu gölge oyunlarını anıştıracak biçimde asıl dokuyla bütünleştirilmesi bu iki gerçeğin altını birden çizmektedir. Hem, perspektifin olmadığı Doğululuğun tartışılması hem perspektifi parçalayan Batının ulaştığı konum...

Zamanlar, mekanlar, gerçekler, özneler, nesnelere arasında çıkmış bir yolculuğun şimdilik son durağı gibi duruyor Botasun'un resimleri...